

Feliu Matamala, exemple de compromís per Catalunya

DAVID CASELLAS

Feliu Matamala

—Què va influir més decisivament en el vostre amor per Catalunya i per la llengua catalana: l'entorn familiar o el fet de viure dues dictadures?

—Si bé en el meu pare i en l'entorn familiar hi havia una estimació per Catalunya, les influències varen ser diverses. A nou anys vaig anar a unes colònies escolars a Sant Antoni de Calonge, organitzades per l'ajuntament, on els mestres ens ensenyaven cançons, ens explicaven la història del país i ens feien veure la bellesa del paisatge, recalcant-nos que Catalunya, la nostra pàtria, era un país bonic.

Durant tota la dictadura del general Primo de Rivera, al grup escolar on anava hi havia la reacció d'alguns mestres en contra del règim opressor, i això, gradualment, influïa en la meua vida. El director, un tal Canós, era un espanyolista acèrrim i no admetia que cap dels mestres parlés en català als seus alumnes. Algú l'havia vist escoltant a la porta de la classe per comprovar si el mestre complia les ordres rebudes de parlar exclusivament en castellà. Això feia que alguns alumnes ens adonéssim de la qüestió i que, quan sortíem al carrer, ens poséssim a

cridar: «Visca Catalunya lliure!». La lectura del *Patufet* a casa dels meus oncles també em feia adonar que la llengua de l'escola no era la meua i que el català que parlàvem a casa i al carrer era tan digne o més que el castellà.

Més tard, el fet d'entrar a treballar a la casa Tomàs, Solés i Cia., uns tallers mecànics i foneria, on el director i un dels amos eren catalanistes, va refermar la meua catalanitat en la primera joventut, que és quan es fixen les idees.

A divuit anys vaig ser soci fundador de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, una entitat força avançada i no gaire conforme amb l'actitud de l'Església catòlica d'aquell moment, sobretot amb la de l'episcopat espanyol.

—Com recordeu la vostra infantesa?

—El meu pare va morir quan jo tenia set anys. Era moliner, i com a tal va ser arrendatari d'un molí de Llorà i més tard d'un de Sant Gregori, quan en el transcurs de la Primera Guerra Mundial aquests molins àrabs varen fer l'última revifalla, abans de ser substituïts per les farineres, amb molins de cilindres estriats. Aquesta mort i aquests fets, sens dubte, varen marcar la meua in-

Feliu Matamala és segurament un dels gironins més populars, a la qual cosa contribueixen el compromís que manté des de sempre en la defensa de la llengua i la cultura catalana i el fet que és l'administrador de l'emblemàtica llibreria Les Voltes, de Girona, un referent per a tots aquells catalans que viuen en aquesta ciutat o la visiten. Nascut en 1912, amb els seus noranta-dos anys encara continua tan actiu com sempre, fent campanyes al carrer de tota mena, per tal de defensar la llengua catalana, amb l'experiència d'una persona que ha viscut dues dictadures.

fantesa amb un tomb que em va capgirar el futur.

—Quins estudis vàreu poder cursar? Creieu que això ha estat un ajut o un impediment per a la vostra visió de la cultura catalana?

—Un dels meus mestres, Silvestre Santaló, era molt catalanista i sempre que podia ens explicava algun fragment de la història del país: la Guerra de Successió, el Decret de Nova Planta... Ell mirava que no quedéssim analfabets en cultura catalana.

Després, quan vaig ingressar a la foneria, vaig veure que sense estudis no faria gaire res com a delineant. Aleshores vaig decidir d'ingressar en una escola d'ensenyament per correspondència dels Estats Units, que tenia una delegació a Madrid. Amb força dificultats vaig fer uns cursos de dibuix i construcció de màquines; encara guardo el diploma de la revàlida.

—Ha canviat gaire la Girona d'aquella època en relació amb la d'ara?

—Sí, moltíssim. Aleshores Girona tenia uns 21.000 habitants; ara és tres o quatre vegades més gran. A Girona hi ha-

Interior de la botiga Les Voltes

via qui no sabia parlar castellà o que a penes l'entenia: una meva tia era sorda, i, de castellà, no en sabia gens. Un dels fets que més recordo de la Girona d'aquella època és l'entusiasme que hi havia a la Rambla, l'abril de 1931, cridant: «Visca la República!» (la segona, que va durar ben poc, cinc anys, com molta gent recorda).

—A quina edat us va tocar de viure la guerra civil? Com hi van prendre part?

—La meva lleva militar era del 1933, de manera que, en començar la nefasta guerra civil, conseqüència de l'alçament dels generals traïdors, va ser de les primeres que van cridar a les armes. Jo no vaig haver d'anar al front, sinó que vaig quedar mobilitzat, com a imprescindible, a la mateixa empresa, per la meva professió de delineant, ja que fèiem maquinària per a la fabricació de material de guerra. No em podia queixar: vivia a casa, cobrava un bon sou pel meu treball i portava un carnet militaritzat.

El meu germà, set anys més jove

que jo, treballava a la mateixa empresa, però d'aprenent, per la qual cosa no podia quedar mobilitzat com a imprescindible. L'any 1938, quan van cridar la seva lleva, vàrem veure que per a ell anar al front era portar-lo directament a l'escorxador. La meva mare i tots plegats vàrem decidir que la millor solució era passar la frontera i intentar quedar-nos a França. Jo no ho veia gaire clar, ja que a França no hi coneixíem ningú i tampoc no teníem diners per a trampejar-hi gaire temps. Per a assegurar el pas a la frontera, vaig comprar una brúixola a l'òptica Solà de Girona, amb els amos de la qual teníem una bona amistat. La senyora Solà, que era vídua i tenia els fills a «l'altre costat», va endevinar per a què havia de servir la brúixola, i em va encarregar que els portés uns quants bitllets de numeració vàlida allà. Vàrem estar amagats a Figueres, en una escola, quasi al davant de la parròquia de Sant Pere i ben al costat d'on ara hi ha el Museu Dalí. El guia que ens havia de portar a la frontera va agafar por, i els

tres de Girona i dos més que se'ns van ajuntar decidírem de marxar amb l'ajuda de la brúixola i l'estrella Polar. Vàrem travessar la Muga amb aigua fins al genoll. Més tard, caminant en silenci, vàrem sentir veus que s'acostaven i ens vàrem arrecerar en un marge a l'ombra de la lluna: a pocs metres varen passar quatre guàrdies de frontera armats; sort que no portaven gos! Arribats a Sureda, ja a la Catalunya del Nord, vam trobar els gendarmes, que ens van portar fins a Sant Genís de Fontanes, on ens van dir que teníem quaranta-vuit hores per a sortir de França i que podíem anar allà on volguéssim (Itàlia, Suïssa, Espanya...), però que no ens podíem quedar a França. No vàrem tenir més remei que gastar-nos tots els diners que dúiem per a pagar-nos el tren fins a Irun. Allí em van separar del meu germà i em van portar a un camp de concentració: el camp de la Magdalena, a Santander. Els qui no érem presoners de guerra teníem certs privilegis; per exemple, estàvem en uns baracots diferents i en el ranxo podíem ser

els primers i després reenganxar-nos-hi. De tota manera, allà hi vaig veure coses terribles, com pegar a la cara d'un presoner amb el mànec d'un fuet.

Un amic gironí em va veure a les llistes d'arribats i va tenir la mala idea d'avaluar-me. Em varen passar a un camp d'instrucció, a Almedo, prop de Valladolid. Allà hi vaig veure un fet que em va divertir força: un oficial de la Falange va treure la boina d'un requetè i la va usar per a netejar-se les sabates (prova de les males relacions entre falangistes i requetès).

Jo sabia que en el bàndol nacional hi havia una unitat de catalans, el Terç de la Mare de Déu de Montserrat, i vaig fer per maneres d'anar allà. A mitjan juliol de 1938 vaig participar en la batalla d'Extremadura, guanyada i interrompuda així que el bàndol republicà va iniciar la famosa batalla de l'Ebre, on la meua unitat fou traslladada des del primer moment. Durant aquells quatre mesos vaig continuar vivint de miracle: la superioritat de les forces feixistes era immensa. De fet, la guerra no la va guanyar Franco; els republicans van fer molt per a perdre-la (ja l'any 1936) i sobretot la varen guanyar els alemanys, amb una immensa superioritat aèria, la legió Còndor, i els italians amb una potent artilleria i divisions senceres. El Tractat de No-intervenció sols el van complir les nacions que podien ajudar els republicans. La Rússia comunista va enviar un material escàs i no gaire bo, que es va cobrar sobrerament amb l'or del Banc d'Espanya.

—Què va ser pitjor, la guerra o la postguerra?

—Per a Catalunya, tan desastrosa va ser la guerra com la postguerra. El matí del 20 de juliol del 36, quan vaig veure que les monges abandonaven el convent, els vaig oferir d'acollir-ne alguna a casa. Com a associat a la Federació de Joves Cristians, vaig patir dos escorcolls a casa: tota la meua modestíssima biblioteca va sortir volant per la finestra.

Les autoritats de la Generalitat, elegides democràticament, no varen estar a l'alçada de la seva responsabilitat. Vençuda a Barcelona la revolta militar amb l'ajut de la Guàrdia Civil, els Mossos d'Esquadra i militants de la CNT i de la FAI, ningú no va impedir que aquests darrers assaltessin els dipòsits d'armes i es fessin amos i senyors del carrer,

iniciant una revolució caòtica que els militars que avançaven per Andalusia devien aplaudir entusiasmats.

Ara es veu claríssim que aquella matança de religiosos i la crema d'esglésies va ajudar molt, per reacció, a la completa victòria que els revoltats varen aconseguir l'any 1939. A la gran majoria de catalans que no estàvem gens d'acord amb el feixisme, allò ens va fer molt mal. L'octubre de 1936 vaig anar a la presó, però hi vaig estar menys de quinze dies, perquè em sembla que les presons eren tan plenes que per a posar-n'hi algun més n'havien de treure d'altres.

Una guerra civil és la més terrible de les guerres, perquè els dirigents de l'un costat i de l'altre volen netejar la rereguarda, tenir-la lliure de contrincants. Això, de primer, ho varen fer els sublevats (cal recordar la immensa matança a la plaça de braus de Badajoz), però la CNT i la FAI volien també la rereguarda neta de possibles enemics, i la millor manera de fer-ho era imposar el terror. Molts companys de la Federació de Joves Cristians foren assassinats, cosa que també va influir en les meves ganes d'anar-me'n a França i quedar-m'hi; no pas de «passar a l'altre costat». Jo mai no vaig sentir-me gaire segur a Girona, encara que de cap manera no hauria volgut la victòria dels feixistes.

En la postguerra, els milers i milers d'afusellaments no eren pas la pau, i els quinze o vint anys de misèria tampoc. La política d'autarquia i la gran corrupció varen allargar els desastrosos efectes de la Guerra Civil. De tota manera, a Catalunya, la gent de seguida es va tornar a posar a treballar. Per exemple, la casa Grober de Girona, que havia estat incendiada, en pocs mesos va tornar a la feina. Un dels problemes principals era el poc menjar i el desordre dels escassos racionaments, amb la consegüent aparició d'un mercat negre: el famós estraperlo. A casa es va menjar pa de blat de moro durant anys.

Per al nostre país, tant la guerra com la postguerra constituïren un veritable desastre. El franquisme ens va perseguir socialment, econòmicament i lingüísticament durant quaranta anys.

—Quan torneu de la Guerra Civil, com refeu la vostra vida? A què us dediqueu?

—L'empresa on jo treballava va quedar quasi intacta i de seguida vaig poder

tornar-m'hi a guanyar la vida. Alhora vaig continuar els estudis en la meua especialitat de dibuix i construcció de màquines, i els vaig acabar al cap de dos anys amb bones notes. Pel maig de 1943 em vaig independitzar i vaig obrir una oficina de dibuix industrial per fer la feina de tallers i petites empreses que necessitaven plànols i còpies de plànols. La indústria de la fabricació de bicicletes de Figueres i moltes empreses de les comarques gironines ens varen assegurar la feina i el creixement.

—Com havia quedat la cultura catalana després de la guerra? Què es podia fer durant la postguerra perquè la cultura i la llengua catalana avancesin?

—A Girona el catalanisme va desaparèixer del carrer, com pertot; però de seguida la varen començar a defensar en diversos domicilis familiars. El diumenge a la tarda ens reuníem en alguns pisos, parlàvem de la situació, recitàvem poesies patriòtiques, cantàvem cançons... Les reunions de més de cinc persones eren prohibides i, per tant, al vespre sortíem de la casa esglaonadament, quasi sempre de dos en dos. La defensa de Catalunya es va fer durant quinze o vint anys en domicilis particulars, a muntanya (amb la pràctica de l'excursionisme) i en les ballades de sardanes.

—En quin moment i com es va crear la llibreria Les Voltes?

—Durant els vint anys de política autàrquica totes les matèries primeres eren en mans d'organismes estatals. La corrupció feia apujar els preus. El pas dels anys produeix un cert cansament del poder i dels governants. El Pla d'Estabilització de 1959 va portar un respir. L'abadia de Montserrat començà de publicar *Serra d'Or* i ben aviat varen sorgir *Cavall Fort* (1961), *L'Infantil* i alguns llibres. Els nostres llibreters, amb la por de tants anys, mai no posaven cap llibre català a l'aparador.

Vam decidir de crear una entitat que promogués el llibre català. Quaranta-tres socis, entre els quals Espar Tícol i l'arquitecte de la Diputació Isidre Bosch, vam fundar la Sociedad Limitada de Libros y Artes Decorativas, l'any 1963. Vam fer els estatuts i vam llogar aquest local de la Casa Carles, que aleshores estava desocupat: el capital fundacional es va gastar tot en

obres, però encara tira endavant.

—**Quan us en vau fer càrrec vós?**

—Jo aleshores era el president de l'entitat, però qui la dirigia era un administrador. Abans que jo ho fos n'hi va haver tres més: de primer un gendre de l'arquitecte Bosch, després l'Antoni Domènech i per últim un senyor de Barcelona que dirigia la llibreria des del bar del davant. Com es pot suposar, d'aquesta manera la llibreria, econòmicament, no funcionava, i l'administrador no podia cobrar el seu sou. Llavors va ser quan jo, ajudat per les noies de l'oficina del taller que teníem a Salt, vaig agafar l'administració de la llibreria.

—**Heu dubtat en algun moment de la viabilitat d'una llibreria que tingui només llibres escrits en català?**

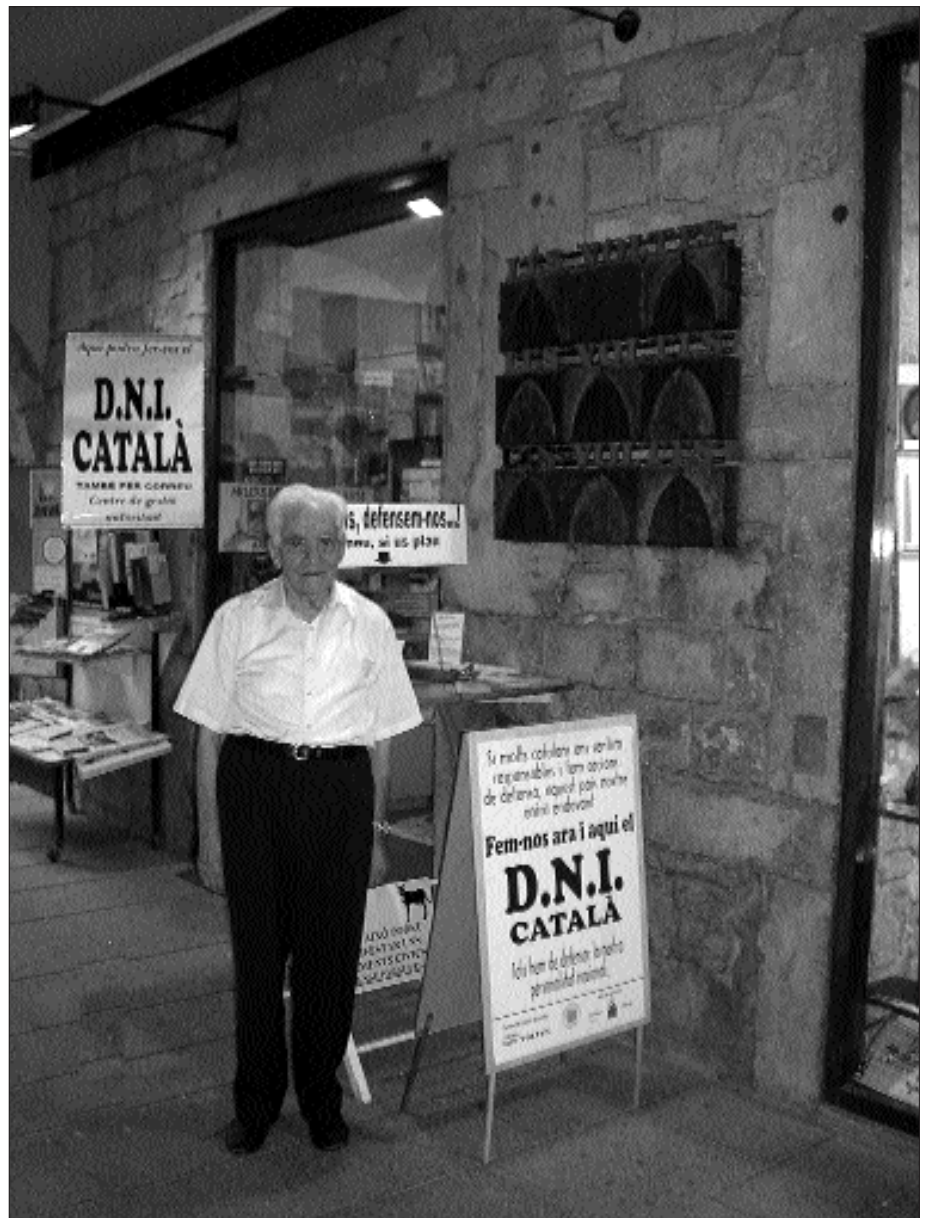
—Sí, hem passat temps difícils. El càrrec d'administrador delegat té un sou de 3.000 pessetes mensuals (des de 1963). Per tant, jo cobrava això; però em van arribar a deure vint-i-dos anys de sou, i, en algun moment, havíem arribat a vuit milions de pessetes de préstecs flotants. Tanmateix, ho vàrem anar arreglant en posar-hi l'encarregada actual, la Rosa Junquera, molt més eficient que no pas el personal anterior. Els deutes s'han reduït i disposem d'un romanent per a superar imprevistos.

—**¿Creieu que continua essent necessària una llibreria d'aquest tipus, quan de llibres en català ara se'n poden comprar en molts altres establiments?**

—Sí, perquè, a més de vendre llibres, aquest establiment ha estat un focus de catalanitat que el públic gironí estima. Pel gener de l'any passat em van cridar del bisbat i em van donar un any de temps per a deixar aquest local. Això hauria estat la mort de la llibreria, perquè aquí paguem un lloguer de l'any 1963 (actualitzat), i hauríem hagut de llogar un local més petit i menys cèntric per 700.000 o 800.000 pessetes. Per sort, de seguida es va produir una reacció popular que va salvar-la.

—**Així, tenint en compte que la llibreria està situada en un local propietat del bisbat de Girona, quin serà el seu futur quan vós no hi sereu?**

—Sí, no sabem què passarà. Al bisbat li va caure del cel aquest palau, el palau familiar més gran que hi ha a Gi-

Matamala fent parada davant la botiga Les Voltes

rona. La família Carles va morir sense descendència i podien fer dues coses: deixar-lo a la ciutat (a l'ajuntament li hauria anat molt bé) o al seminari. Ara bé, si la família Carles va deixar el palau al bisbat, aquest no pot cedir-ne una petita part al servei de la ciutat? S'ha demostrat que el poble de Girona valora la feina d'aquesta llibreria.

—**Els altres membres de la societat continuen en actiu? No s'han renovat?**

—La majoria són morts. L'última vegada que vaig convocar la junta general, dels administradors se'n va presentar un, i dels socis (ara n'hi ha cinquanta), un altre. Jo dedueixo que pensaven que volíem augmentar el capital i per això no van venir. Aleshores jo vaig dir que ja me n'encarregaria tot sol i que, quan

algú volgués convocar la junta, ja ho faria. Tinc dit a la Rosa i als meus fills que no deixin morir la llibreria.

—**Podríem dir que la llibreria és el centre de totes les campanyes per a la normalització lingüística de la ciutat de Girona: s'hi recullen signatures, col·labora en la difusió de moltes campanyes i actes, s'hi guarda material de diverses entitats...**

—La principal feina que fem és la campanya del DNI català: «Reclamem que el Parlament dicti una llei de creació d'un DNI de valor oficial que tingui totes les garanties de validesa i ens faci entrar a Europa com el que som per llei i naturalesa, o sigui catalans i proud!»

—Quants DNI catalans heu fet des de Les Voltes?

—Som l'entitat que n'ha fet més de tot Catalunya. A la llibreria se n'han fet més de 17.700, i en el conjunt de Catalunya se n'han fet més de 83.000.

—Creieu que la gent entén la necessitat de tenir un DNI català?

—Costa molt. Es va crear l'any 1982 i de seguida alguns elements van dir que «no servia per a res». Però sí que serveix, i faria molta nosa a Madrid si arribéssim a un milió i mig. A més, aquest DNI ha de ser la base perquè se'n creï un de valor oficial. Quan tinguem recollides més de 20.000 signatures, mirarem que algú del Parlament plantegi la necessitat de fer un DNI català. No sé si la Generalitat n'ha parlat; però, si no ho ha fet, és a causa de la por de Madrid que avancem cap a la independència.

—Quina és la campanya de recollida de signatures que ha tingut més èxit?

—La recollida de signatures amb més èxit ha estat «No volem la E en el vehicle», promoguda per Òmnium Cultural; hem recollit més de 20.000 signatures. Ara tornarem a posar la parada cada dissabte a la Rambla per recollir-ne més i fer més DNI catalans.

—Creieu que la vostra popularitat i la vostra edat us beneficien a l'hora de muntar parades al carrer per a recollir signatures?

—Sí, sobretot l'edat; perquè a la llibreria tampoc no hi he fet una gran feina; aquesta encarregada que tenim és la que la porta. Jo no sóc llibreter, encara que dirigeixi aquesta establiment.

—Trobeu a faltar el suport de gent jove?

—Sí, això sí. I per aquest motiu estic pensant a crear una mena de societat que sigui la continuació de La Crida. L'Àngel Colom, en Jordi Sànchez i els altres es van equivocar solemnement deixant-la morir. Es necessita gent que faci accions petites (com l'anomenada Fórmula de Girona) per a avançar cap a la normalització social i política. Són petites accions cíviques i socials que hem de fer tots els catalans conscients per a defensar-nos, perquè la suma de moltes petites accions té molt valor.

—Com expliqueu l'èxit de l'adhesiu

del «ruc català» i el fet que es vegin més cotxes que portin aquest adhesiu que no pas el del CAT?

—És un èxit que ha sorprès els creadors mateixos. De rucs, aquí, se n'han venut a milers! Sí, ha estat una reacció produïda pel toro de l'Osborne, que l'espanyolisme va aprofitar per a posar als cotxes.

—¿Veieu més esperançat el futur de la nació catalana, després de les darreres eleccions, en què l'esquerra catalanista ha guanyat? Creieu que algun dia Catalunya arribarà a tenir un grau de sobirania suficient?

—Ni els més entesos en sociologia no s'atreveixen a parlar gaire del futur de Catalunya. A mi em fa por que d'aquí a tres o quatre generacions el nostre sigui un poble una mica residual. Si mirem el que passa a Alacant, a València ciutat, a Palma de Mallorca o en alguns barris de Barcelona, veiem que hi ha una catalanitat en franca davallada. Em fa por el contacte entre les dues llengües, sobretot veient que durant vint-i-cinc anys d'autonomia hem tingut poques reaccions positives. Es va publicar una llei de normalització lingüística l'any 1983 i una altra en el 1998; però, com que no hi ha hagut sancions, sembla que ningú no en fa cas. Ara s'hauria de crear una nova Crida.

—Quin és el vostre secret per a conservar tanta energia a noranta-dos anys? Creieu que la vostra incansable tasca hi pot haver contribuït?

—No ho sé, deu ser alguna cosa dels gens. Bé, estic fent l'esborrany d'un llibre que vull que publiqui la meua noia i que parla del sistema de menjar: CAT SYS (Catalonian System). Consisteix a aconsellar que les persones amb problemes d'estómac o que tenen més de seixanta anys adoptin el sistema de menjar amb cullera, que és menjar i beure a la vegada. Si l'estómac rep aliments batuts i barrejats amb brou, fa una feina magnífica sense cap esforç, i tots els altres òrgans se'n beneficien.

Gràcies, i que tingueu encara més anys més de vida per a continuar al peu del canó defensant Catalunya.◆

Si voleu publicar a *Llengua Nacional*

Podem col·laborar amb *Llengua Nacional* enviant articles o ressenyes (en suport informàtic) a <llengua@llenguanacional.org>.

Els articles o entrevistes poden tenir entre 3.500 i 9.500 espais. També aniria bé que enviéssiu fotos (o dibuixos) que poguessin il·lustrar l'article o l'entrevista. Les ressenyes han d'incloure la fitxa tècnica del llibre i la fotografia de la portada, i no poden sobrepassar l'extensió de 3.000 espais.

Un cop enviat l'article, no el podreu modificar. Abans de sortir publicat, passarà pels correctors de la casa.

Llengua Nacional es reserva el dret de no publicar els textos que no consideri adients o bé d'escursar-los per raons d'espai, i no manté correspondència amb els col·laboradors ni els retorna els articles no publicats.◆